

hendelser inn i epoker – steinalder, vikingtid – er det *vi* som markerer epokene for å hjelpe oss å utforske forhistorien til fenomener og strukturer som er interessante *for oss*: Hadde vi hatt andre interesser, hadde vi kanskje kategorisert historien helt annerledes.

Omklassifisering av Pluto fra *planet* til *dvergplanet* i 2006 skyldtes ikke primært ny informasjon om *Pluto*, men at man ønsket å definere «planet» på en måte som gjorde kategorien mer anvendelig for astronomer. Det er neppe slik at det nye planet-begrepet «bedre innfanger planeters indre natur» eller «essens», hva nå det måtte være. Generelt er det neppe slik at hvordan vi klassifiserer og organiserer informasjon, nødvendigvis gjenspeiler «naturens egne skillelinjer» eller slik «naturen er i seg selv». Snarere gjenspeiler det hva som gjør kategoriene nyttige for det vi er interessert i.

Når det er sagt: Det finnes store diskusjoner i filosofien om hvorvidt det eksisterer såkalte *naturlige slag*, at noen *typer* ting hører sammen *fra naturens side*, og ikke bare som resultat av hva vi er interesserte i (se Campbell et al., 2011). *Trær* er neppe et naturlig slag (grantrær og epletrær står biologisk svært langt fra hverandre), og kategorien reflekterer heller fellestrekk ved hvordan vidt forskjellige organismer fremstår eller er til nytte for oss. *Gull* er annerledes. Gull er det som består av atomer med atomnummer 79, uansett hvordan det fremstår for oss, og noe som fremstår som gull, men ikke består av atomer med atomnummer 79, er ikke gull. *Gull* er kanskje et naturlig slag, et som skiller seg fra andre naturlige slag, som *aluminium*, på en måte som er uavhengig av oss og som i en forstand reflekterer naturens egne skillelinjer. Vi skal ikke ta diskusjonen videre her, for selv om det finnes naturlige slag, er det

nepe slik at kategoriene vi benytter i vitenskapen, vanligvis kommer «fra naturen selv».

Dersom interesser og verdier styrer hva vi mener er relevant og legger merke til, dukker elementer av verdier og mål også opp i hvordan vi kategoriserer virkeligheten. Men dermed kan bias og fordommer spille en rolle allerede i klassifisering av observasjoner og i begrepsapparatet vi benytter.

At observasjoner kategoriseres ved hjelp av begreper som reflekterer våre interesser, betyr ikke at vi styrer hvilke data vi får, men at teori, verdier og interesser allerede dukker opp når vi forsøker å beskrive og sortere dem. Det betyr at andre sorteringskategorier kan la oss legge merke til andre detaljer og for eksempel eliminere hypoteser som ikke kan føre noen vei: Innsikten at *gull* er et *grunnstoff*, og hva det betyr, lar oss også innse at alkymistenes forsøk på å lage gull var dødsdømt fra begynnelsen av. Mange vitenskapelige fremskritt skyldes like mye at vi har utviklet et bedre klassifiseringssystem og et bedre begrepsapparat, som at vi har fått nye data.

Verdier, kategorier, interesser og teorier kan også påvirke datamaterialet mer direkte, for eksempel når vi studerer mennesker: Mennesker reagerer på kategoriene vi benytter, og når kategoriene uttrykker verdier, kan det endre studiematerialet. Ian Hacking omtaler slike kategorier som *interaktive slag* (Hacking, 1999). For eksempel: Dersom du studerer *alkoholproblemer*, er subjektene gjerne klar over at du studerer akkurat det – deriblant at de kanskje betraktes som *alkoholikere* – og vil antakeligvis endre atferd basert på kategorien de blir satt i (vi kommer tilbake til poenget i seksjon 9.5). Fordommer,